

(zie de afbeelding). Ongetwijfeld is Saenredam getroffen geweest door de fraaie architectuur van dit gebouw, één van de belangrijkste romaanse kerken die Nederland heeft bezeten.

Als voorvoelde hij, dat deze toch niet voor het nageslacht bewaard zou blijven, zo liefdevol heeft Saenredam getracht om dit monument voor ons te bewaren. Dat hij daarin geslaagd is moge hieruit blijken, dat de Mariakerk — al is het gebouw zelf verdwenen — toch de plaats in de nederlandse architectuurgeschiedenis heeft gekregen, die haar toekomt!

Bijzondere aandacht moet hier ook nog even worden gevraagd voor de catalogus van deze tentoonstelling. Hierin zijn namelijk alle werken van Saenredam opgenomen, die op het ogenblik bekend zijn, óók die welke door omstandigheden niet in bruikleen konden worden verkregen. Elk werk is afgebeeld, beschreven en gedocumenteerd, zodat een waar standaardwerk is ontstaan, dat een fraaie voortzetting vormt op het ruim een kwart eeuw geleden verschenen werk van P. T. A. Swillens: Pieter Jansz. Saenredam. Deze eerste grote studie over de meester vormde een der voornaamste uitgangspunten voor het samenstellen van de tentoonstelling. In tegenstelling met de chronologische ordening van Swillens zijn hier de tekeningen en schilderijen, evenals op de tentoonstelling zelf, topografisch geordend, zodat we steeds alles van één gebouw bij elkaar zien. Dit bood tevens de mogelijkheid om in de catalogus van elk afgebeeld gebouw ook een beschrijving en een plattegrond op te nemen, zodat men zich kan oriënteren omtrent de standplaatsen die Saenredam heeft ingenomen bij het maken van zijn tekeningen.

C.L.T.G.

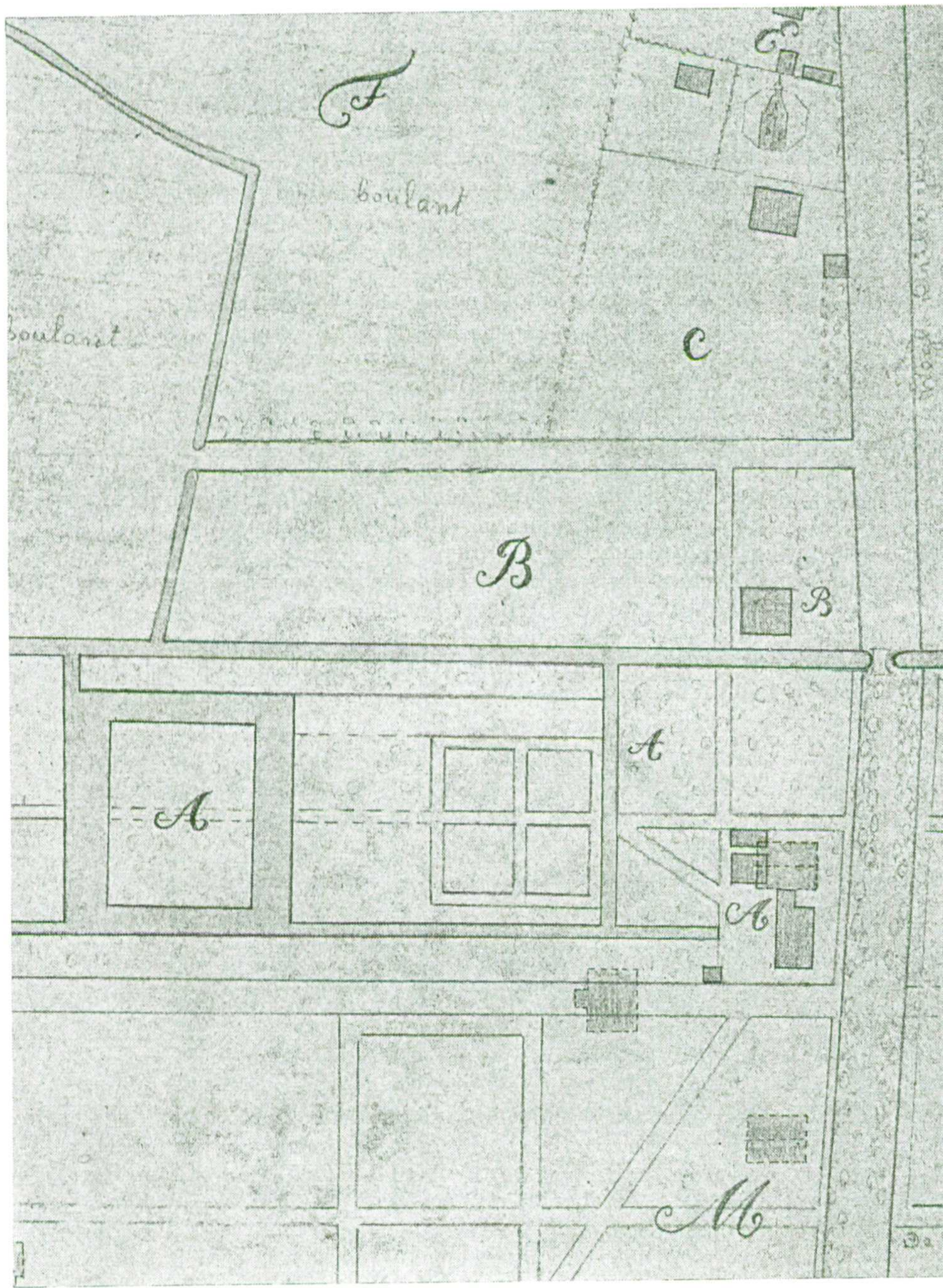
EEN HOFSTEDE IN 1718 OP HET VOORTERRAIN VAN „SPARRENDAAAL”

Op zoek naar gegevens betreffende „Sparrendaal”, de 18e eeuwse buitenplaats, — welke thans gerestaureerd wordt om tot Gemeentehuis van Driebergen-Rijsenburg te gaan dienen — vond ik in het Rijksarchief te Utrecht een enorme kaart uit 1718. (2.28 × 0.68 m²).

Hier komt uiteraard het huidige huis nog niet voor, evenmin als de beide bouwhuizen, daar die pas in 1754 gebouwd werden. Op deze kaart, waarvan bijgaand het meest markante deel wordt afgedrukt, komt de tegenwoordige Rijkstraatweg voor, en, loodrecht erop, de (latere oprij-)lanen, zowel in de richting Austerlitz, als in die naar de Langbroeker wetering.

Zuidoostelijk van deze kruising bevond zich in 1718 een hof-

stede ¹⁾, maar, en dit is het merkwaardigste, noordoostelijk van deze hofstede bevond zich toen reeds een aangelegde tuin met waterpartijen en lanen, het geheel van beduidende afmetingen. Een gedeelte van deze aanleg schijnt niet alleen in 1754 gehandhaafd te zijn, maar is hier en daar thans nog aanwezig. Het hoofdgebouw, zoals wij het nu kennen, is in 1754 middenop de bestaande laan of weg gebouwd. (In 1810 zal architect Tollus hetzelfde doen met de dan gebouwde kerk van Rijsenburg, namelijk middenop de bestaande Rijsenburgse Steeg) ²⁾.

Op de kaart van 1718 heb ik met stippelijntjes de gebouwen uit 1754 ingeschetst, evenals een hoek van het uit 1857 daterende grootseminarie. Het blijkt dus, dat de utrechtse burgemeester, mr. Jacob van Berck zijn nieuwe woonste „Sper en Dal” liet bouwen in een gedeeltelijk reeds aangelegde omgeving, terwijl de aanwezige grote percelen sparrenbos voor een deel naamgevend werden voor zijn buitenplaats.

Reeds in de 17e eeuw komt er een mr. Jacob van Berck voor in deze streek. Hij schijnt verbonden te zijn geweest aan het hof van Utrecht en wordt doorgaans aangeduid als „griffier” Van Berck. Deze „griffier” is zo goed als zeker de grootvader ³⁾ van de bouwheer van „Sper en Dal”. Zowel de griffier als diens echtgenote zijn kort na elkaar in 1674 overleden. (overlijdens-register hervormde kerk van Driebergen.)

Zou het van te veel fantasie getuigen wanneer we veronderstellen, dat deze „griffier” gewoond heeft in de Hofstede, welke op de kaart van 1718 staat aangegeven?

Maar, — en dit is een nog veel grotere hypothetische gedachten-sprong: zou de grote vierkante waterpartij met het eilandje (de kaart spreekt onder perceel A, afzonderlijk van: „... het vierkant met de Graft...”) soms duiden op veel oudere bewoning van deze grond? Het lijkt merkwaardig veel op een grondplan van een versterkt huis. ⁴⁾ Hoewel de versterkte huizen hoofdzakelijk, zo niet uitsluitend op de kleigrond voorkwamen, geeft de typische vorm van deze waterpartij toch wel even te denken.

Wellicht is er onder de lezers iemand, die een andere verklaring ervoor weet, of wel voor bovengenoemde veronderstelling argumenten heeft.

WIM HARZING

---

1) Onlangs zijn bij de aanleg van een waterleiding, inderdaad sporen van fundering ter plaatse gevonden.

2) Zie Jaarboekje Oud-Utrecht, 1952, pag. 117 e.v.

3) Omtrent zijn zoon, en dus de vader van de bouwheer, is tot heden niets bekend.

4) Zie o.a. de vierkante slotgracht van het Huys Rysenbprgh, kaart in Maandblad Oud-Utrecht, mei 1960.